

Het belang van vroegtijdige diagnose van onverenigbaarheid

Een gewaarschuwd mens telt voor twee

In een eerdere editie van Boomzorg, van november 2023, werd het spanningsveld tussen zorgplicht en aansprakelijkheid belicht in een artikel getiteld 'Onzichtbare onverenigbaarheidsproblematiek komt meer in beeld'. In dat artikel werd onder andere een voorbeeld uit Haaksbergen aangehaald waarbij een bijzondere praktijkproef uitgevoerd zou worden. We zijn inmiddels ruim vijf maanden verder, dus hoog tijd om na te gaan wat de praktijkproef in Haaksbergen heeft uitgewezen.

Auteur: Sarah Westenburg

Hoe staat het er nu voor?

We vragen het na bij Van Eldik en Van der Wal. Eerst licht Van Eldik de start van het diagnosetraject nog even toe, omdat daar een belangrijke boodschap uit volgt. Samen met zijn collega Henk Kwakkel hebben ze eerst het gebruikelijke visuele onderzoek gedaan om te checken op symptomen van onverenigbaarheid. Daarbij hebben ze ook de stamvoet vrijgegraven om de wortelaanzetten te kunnen beoordelen. Dit gaf onvoldoende uitsluitsel. Daarom hebben ze met boombeheerder Van der Wal besloten om bij een aantal bomen een extra praktijkproef uit te voeren, bestaande

uit meerdere stappen. De eerste stap: een standaard trekproef. Vervolgens zijn de bomen die de meeste symptomen vertoonden, omgeduwd/getrokken. Tot slot zijn een aantal onderstammen verticaal doormidden gezaagd om de ent en onderstam van binnenuit te kunnen beoordelen.

Zoals gezegd, gaf het nader technisch onderzoek door vrijgraven niet bij alle bomen het gewenste uitsluitsel. Er waren aanwijzingen zichtbaar die duidelijk op onverenigbaarheid duiden, zoals eenzijdige beworteling en de vorming van adventiefwortels. Toch was dit niet altijd een probleem voor de stabiliteit. Wel

ging één boom met eenzijdige beworteling gemakkelijk onderuit bij de trekproef en het naderhand omtrekken van de boom. Van der Wal: 'Het grote nadeel van de problematiek is dat niet elke boom er tijdens de trekproef uitvalt, terwijl de problemen wel degelijk aanwezig zijn.'

De praktijkproef met als laatste stap, het doormidden zagen, gaf voor alle bomen wél het benodigde uitsluitsel. Toen werd namelijk meteen duidelijk dat de aanhechting van ent met onderstam niet deugde. Met die laatste stap werd dus het bewijs geleverd dat er inderdaad sprake was van ent-onderstamproblematiek. Als het alleen bij een visuele beoordeling en nader onderzoek was gebleven, was de kans groot geweest dat deze problematiek pas op een later moment ontdekt zou zijn, met mogelijk grotere nadelige gevolgen. Daar moeten we leren uit trekken, aldus Van Eldik.

Kapitaalvernietiging

Een boom wordt aangeplant met de bedoeling dat hij op zijn minst een volwassen leeftijd bereikt. In het specifieke geval van de lindebomen in Haaksbergen wordt zelfs actief gestuurd op het halen van een leeftijd van zo'n 120 jaar. Daar is dus in geïnvesteerd, bijvoorbeeld om de

Henk Kwakkel

groeiplaats te optimaliseren. En uiteraard wordt er doorlopend geïnvesteerd in het onderhoud van een boom. Als een boom te vroeg verloren gaat, is er dus sprake van kapitaalvernietiging. Daarnaast leveren bomen allerlei nuttige eco-systeemdiensten, des te meer naarmate de boom ouder wordt. Ook die boomfuncties gaan vroegtijdig verloren.

Van der Wal noemt nog een ander aspect waarvan weinigen zich bewust zijn: het feit dat een boom ook een emotionele waarde kan vertegenwoordigen, bijvoorbeeld als plek van nagedachtenis. In Haaksbergen is daar een concreet voorbeeld van: een van de lindes uit het onderzoek fungeert als herdenkingsboom van een Samenloop voor Hoop die daar heeft plaatsgevonden. Vervolgens is bij die boom nog een herdenkingsbord geplaatst ter herdenking van een ongeluk dat op oudejaarsdag 2022 plaatsvond. Dan is het extra wrang dat die boom gekapt moet worden voor iets wat wellicht voorkomen had kunnen worden. Wat dat betreft is er ook een stukje bewustwording nodig bij alle betrokken partijen in de hele keten, vindt Van Eldik. Vroegtijdige diagnose van ent-onderstamproblematiek is in meerdere opzichten van groot belang; niet in het minst vanuit het oogpunt van veiligheid en het bevorderen van stedelijk groen.

Noodzaak van een ketenaanpak

Vroegtijdige diagnose vereist volgens Van Eldik een ketenbenadering. Het begint namelijk al bij de kweek en aankoop van het plantmateriaal. Het is momenteel lang niet in alle gevallen duidelijk wat de herkomst is van de bomen. Kwekers kopen bijvoorbeeld in bij meerdere partijen, maar ook is niet altijd bekend waar de boom precies heeft gestaan. Verder wordt niet altijd goed geregistreerd welke onderstam en

Henk van Eldik

cultivar precies gebruikt zijn, uitzonderingen daargelaten. Volgens Van Eldik moet er vooral scherper naar verdachte entcombinaties worden gekeken.

Actueel houden lijst gevoelige boomsoorten

Er is een lijst beschikbaar met bomen die gevoelig zijn voor deze problematiek. Deze is ooit opgesteld door PPO en Naktuinbouw en door de CROW in de RAW-systematiek opgenomen. Maar de vraag is of die lijst actueel én bekend genoeg is. In het kader van het eerdere artikel in Boomzorg, van november 2023, werd door Van der Wal opgemerkt dat de huidige lijst gedateerd en onvolledig is: 'Ik ben al veel foute combinaties tegengekomen die niet op deze lijst staan. Bij boombeheerders en boomspecialisten is behoefte aan een nieuwe herziene lijst.' Maar de vraag is dan: wie neemt daarin de regie? De sectorketen zou hierin samen op moeten trekken.

Hoe nu verder?

In Haaksbergen is de conclusie nu duidelijk: er is sprake van uitgestelde onverenigbaarheid en hoe groter de bomen worden, hoe groter het gevaar dat bomen spontaan afbreken met alle gevolgen van dien. Daarom wordt een vervangingsplan opgesteld dat voorziet in een gefaseerde vervanging in de komende tien jaar. In de tussentijd zal er bij de reguliere controles extra aandacht moeten zijn voor eventuele onverenigbaarheidssymptomen en zal bij verdenkingen nader onderzoek uitgevoerd moeten worden. Het vrijgraven van de stamvoet geeft doorgaans de beste informatie. Een trekproef kan helpen, maar geeft een wisselend beeld en is daarmee niet altijd betrouwbaar. Daarnaast wordt in het bestek Handboek Bomen 2022 van toepassing verklaard. Het kunnen aantonen waar de boom vandaan komt

Lars van der Wal

Groen

Boombeheerder Lars van der Wal kreeg argwaan bij twintig jaar oude lindebomen (*Tilia cordata* 'Böhlje') langs de hoofdweg die symptomen van ent-onderstamproblemen vertoonden. Hij liet daarop Tree-O-Logic nader onderzoek uitvoeren door middel van rondgraven van de stamvoet. Dit gaf niet de duidelijkheid die nodig was. Om uitsluitel te krijgen, werd besloten tot een bijzondere proef. 'Een praktijktest moet uitsluitel geven,' zei Henk van Eldik van Tree-O-Logic. 'We nemen de proef op de som. Bij drie lindes meten we de doorbuiging door middel van de trekproef. We halen ook twee bomen omver. Als de hele kluit meekomt, is het wellicht oké; als de onderstam afbreekt, weet je hoe laat het is. Daarna zagen we de onderstam doormidden voor het echte bewijs.'

en op welke onderstam die is geënt, is dan een vereiste. Een gewaarschuwd mens telt immers voor twee.

Van Eldik geeft in dat kader nog een laatste boodschap mee: stop met die monoculturen. Ga, óók bij bomenlanen, niet meer voor een en dezelfde soort; varieer ook de plantafstanden en zorg voor een goede groeiplaats. Variatie in boomsoorten en een goede groeiplaats maakt een laan minder kwetsbaar en is ook nog beter voor de biodiversiteit. Mocht er een verkeerde boom tussen zitten, dan hoeft niet gelijk de hele laan worden vervangen.

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!